

A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola története

1. A Főiskola megalapítása

Az 1912-ben „Christifideles Graeci” kezdetű pápai bullával megalapított hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye 38 évig nem rendelkezett saját papnevelő intézettel és teológiai főiskolával. Az egyházmegyébe felvett kispapok az országos- illetve egyházpolitikai helyzetűl függően más-más teológiai intézményekben szereztek meg szükséges végzettségüket, tudományos fokozataikat.¹ Dr. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök 1950. szeptember 6-án levelet intézett Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, melyben bejelentette, hogy a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karának leválasztása², valamint anyagi és más okok miatt szükségesé vált saját papnevelő intézet felállítására az egyházmegye székhelyén, Nyíregyházán. Kérte annak tudomásul vételét, hogy szeptember végén a papnövendékek nagyobb részére megnyitja Nyíregyházán a Papnevelő Intézetet és a Hittudományi Főiskolát. Jelezte, hogy az új intézet az I. és II. évekkel kezdené el működését, a felsőbb évfolyamok Budapesten maradnak.³ A Vallás- és Közoktatási Minisztériumtól Tátray János főelőadó értesítette a püspök urat, hogy a szeminárium létrehozását tudomásul vették.⁴

A csodával határos⁵, hogyan válhatott valóra ez az elképzelés akkor, amikor a szomszédos országokban felszámolták a görög katolikus egyházat, és amikor már 1950. június 8-án elkezdődött a szerzetesek deportálása rendházaikból, s augusztus 30-án Darvas József miniszter és Grösz József kalocsai érsek aláírták az állam által kieroszakolt „megegyezést”, melynek következtében az 1950: 34 számú törvényerejű rendelet szeptember 7-től megvonta a szerzetesek működési engedélyét, s még szorosabban gúzsba kötötte az egyház életét.⁶

¹ Bővebben erről Pirigy István tanulmányában olvashatunk jelen tanulmánykötetben.

² A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. június 30-i 1950:23 törvényerejű rendelete szerint az állam és az egyház szétválasztására vonatkozó hivatkozással az egyetemi hittudományi karokat le kell választani az egyetemekről és az illetékes egyháznak át kell adni. Ennek szellemében 1950. augusztus 23-án a Kultuszminisztérium azonnali hatállyal fölmentette a Hittudományi Kar valamennyi tanárát, s ezzel a lépéssel a kar 325 év után megszűnt állami egyetemi fakultásként működni. 1950. szeptember 26-án, mint Római Katolikus Hittudományi Akadémia kezdte meg az új tanévet. vö: BALOGH, M. – GERGELY, J., *Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992*, Budapest 1993, 291-293.

³ Görög Katolikus Püspöki Levéltár (továbbiakban GKPL) 2715/1950.

⁴ VKM. 1120-19-1/ 1950. „A fenti szám alatt beterjesztett közlését, amely szerint a Hajdúdorogi egyházmegye Nyíregyházán, a papnevelés célját szolgáló Teológiát és Szemináriumot létesít, tudomásul veszem.”

⁵ PIRIGYI, I., *Görög katolikus papi sorsok*, Debrecen 1999, 110-111.

⁶ GERGELY, J., *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon*, Budapest 1990, 23-329.

Eddig nem került elő olyan konkrét okmány, mely megmagyarázná, hogy állami részről miért nem akadályozták meg a szeminárium felállítását.⁷ Ugyanakkor figyelemreméltó tény, hogy még ebben az esztendőben Hejccén az egykori püspöki nyaralóban a kassai és rozsnyói egyházmegye magyarországi részén élő kispapjai számára szintén létrejött egy szeminárium, amely azonban az 1952 februárjában beolvadt az egri teológiába.⁸

Abban, hogy Dudás püspök erre a bátor lépésre elszánta magát, szerepe volt testvérének Bertalannak is, aki arra hívta fel a főpásztor figyelmét, hogy ez lenne az egyetlen mód a bazilita novíciusok „átmentésére”.⁹

A papnövendékek 1950. szeptember 27-én érkeztek meg az újonnan megalapított szemináriumba. Az ünnepélyes tanévnyitó liturgiára október 1-én vasárnap este 18 órakor került sor, melyet az intézmény rektora celebrált, a főpásztor, valamint Szántay-Szemán István pápai prelátus, exarchátusi helynök és a nyíregyházi papság jelenlétében.¹⁰

A Hittudományi Főiskola és a Papnevelő Intézet a püspöki lakosztály és az egyházmegyei iroda néhány helyiségének átalakításával jött létre: két hálóterem, két tanuló- ill. előadóterem, egy társalgó, egy infirmária, egy fürdőszoba, rektori szoba és kápolna képezte az intézményt. A berendezési tárgyak nagy részét (asztalok, székek, vaságyak, szekrények, konyhai felszerelések) a Kovács Gyula által 1943-ban megszervezett, s később 1948-ban államilag megszüntetett Szent Jozafát Diákotthontól örökölte meg a Főiskola.¹¹

Az oktatás 1950. október 2-án indult meg öt másod- és tíz elsőéves hallgatóval. Az állam öt tanárnak biztosított kongruát. Az intézmény első rektora P. Liki Imre János OSBM (1950-58) lett, aki Rómában szerzett doktorátust. Az oktatás magyarul folyt,¹² a tanmenet a római katolikus főiskolák rendszerének megfelelően alakult.¹³ A szaktanárok azonban kezdettől fogva törekedtek az anyagot a keleti szertartásra vonatkozó ismeretekkel kibővíteni. A tanrendben voltak speciális keleti szertartású tantárgyak is, mint a görög katolikus magyarok története, szertartástan, liturgiátörténet, egyházi ének, liturgikus nyelv (görög, ósláv), keleti teológia, tipikon. A kispapok liturgikus életre nevelésének szerves része volt az asszisztencia oktatása és – miután a növendékek „vizsgát

⁷ Egyes feltételezések szerint talán azért engedhették meg, mert szerették volna a püspököt békemozgalmi tevékenységre rábírní. Vö. PÁL, J., *Békepapok* Budapest 1995, 44-47. és VÉGHSEŐ, D., „Szubjektív emlékezés”, in IVANCSÓ, I. (szerk.), *„Egy szájjal és egy szívvel” A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza 2000, 79-80.

⁸ Ebben a szemináriumban még villanyvilágítás sem volt, ezért „petróleum-lámpás szeminárium” néven emlegették. vö. KONCZ, L., „Papnevelés és papképzés”, in TURÁNYI, L. (szerk.), *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945-1985*, Budapest 1988, 126.

⁹ P. Dudás Bertalan visszaemlékezése alapján. vö. MAKKAJ, L., *A Görög Katolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet felállítása és története 1950-1960-ig. (Szakdolgozat Egyháztörténelemből, Kézirat)* Nyíregyháza 1999, 14.

¹⁰ IVANCSÓ, I., „A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet” in TIMKÓ, I. (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 118.

¹¹ ÖREGDIÁKOK, „In memoriam Kovács Gyula hitnár, tanügyi esperes 1912-1987”, in DUDÁS, L. (szerk.), *Görögkatolikus Szemle Kalendáriuma 1999*, Nyíregyháza 1998, 121-125.

¹² Vö. Dr. Mosolygó Marcell visszaemlékezése in BERAN, F. (szerk.), *„Előútünk járnak. Vallomások a lelkipásztori élet küzdelmeiről és szépségeiről”* Budapest 2000, 91-104.

¹³ Liki rektor atya levelezett órarendi és napirendi kérdésekben a többi szeminárium rektoraival. GKPL. 47-1950/51.

tettek” az asszisztencia magiszter, ill. a szeminárium vezetői előtt – mindennapi gyakorlása a kápolnában ill. hétfévente a templomban valamint az egyházközségekben.¹⁴

2. Az első huszonöt év

Politikai szempontból a legnehezebb évek Dudás püspök úr kormányzása idejére estek.¹⁵ Az 1951. évi I. törvény az Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról rendelkezett, mely intézmény minden jogi és rendőri eszközt bevetett az egyház életének teljes kontrollálására, gúzsba kötésére és megfélemlítésére.¹⁶ Ennek eszköze volt az egyházmegyékhez ún. miniszteri biztosok kinevezése. Az állam a korábbi főkegyúri jogot magának vindikálta,¹⁷ a püspököket kötelezték hűségükre¹⁸ a Magyar Népköztársaságra és az alkotmányra. Az Állami Egyházügyi Hivatal a legdurvább módon keresztülvitte akaratát a püspökökkel szemben személyi kérdésekben is: minden egyházmegyében a békemozgalomban szerepet vállaló papokat disponálták vezető tisztségekbe. Oly nagymértékű átalakításokra került így sor, hogy a Magyar Kurír 1951. szeptember 3-án leközölte minden egyházmegye vonatkozásában az ordináriusok, helynőkök, segédpüspökök és irodaigazgatók névsorát.¹⁹ Mindez szükségszerűen éreztette hatását a Görög Katolikus Hittudományi Főiskolán. Az első öt évben 13 tanár tanított egymást váltva. A helynők és az irodaigazgató is bekapcsolódott a kispapok tanításába, ugyanakkor más tanároknak politikai nyomásra kellett távoznia a tanári karból. A növendékek közül adminisztratív parancsra az egykori bazilita novíciusokat kellett kollektíve elbocsátania a főpáosztornak.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt a Hittudományi Főiskola tanári kara és kispapjai nem vállaltak aktív politikai szerepet, tovább folyt a tanítás, de ez korántsem jelentett közömbösséget, részvétlenséget. Mindennap imádkoztak a magyar hazáért, szentségimádást, rózsafüzért végeztek, aggódva figyelték a kinti híreket. Amikor úgy tűnt, hogy az oroszok kivonulnak, s szabad választások lesznek, Nagy doxológiát és himnuszt énekeltek a liturgia végén. Az összeomlás utáni véres napokban a szeminári-

¹⁴ IVANCSÓ, I., „Asszisztencia” in IVANCSÓ, I. (szerk.), *„Egy szájjal és egy szívvel” A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza 2000, 157-164.

¹⁵ vö. Adriányi Gábor professzor tanulmányát jelen kötetben.

¹⁶ Cinikus kegyetlenséggel tükrözi ezt Rákosi Mátyás beszámolója a Politikai Bizottság ülésén 1951. június 28-án: „A burzsoázia mozgósította az egyházat is. Bár a papi reakció most is mozog és aktív, de hol van attól, amikor Mindszenti (sic!) vezette őket. Ennek dacára elhatároztuk, hogy fontos csapást mérünk rájuk... Mindszentinél az volt a fontos, hogy megtörtük az egyház varázsát, kiderült, hogy a hercegprímást is dutyiba lehet tenni és rajta is remeg a gatyá, ha a népi demokrácia bírósága előtt áll, az istenek alkonya őket is elérte.” az eredeti jegyzőkönyv másolatát hozza: LÉNÁRD, Ö., *Erő az erőtlenségben*, Budapest 1994, 246-248. A kommunista állam által vezetett egyházellenes kíméletlen ideológiai-politikai harcról tudott a Vatikán is: vö. CASAROLI, A., *A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989)*, Budapest 2001, 123. Ehhez fűzött megjegyzések: SZABÓ, F., „Az Ostpolitik- Casaroli bíboros szemszögéből” in *Távlatok* 49 (2000/3) 436-442.

¹⁷ 1951. júl. 4. 1951: 20 törvényerejű rendelet

¹⁸ 1951. júl. 21.

¹⁹ SZÁNTÓ, K., *Az Egyházügyi Hivatal titkai*, Hn. 1990, 26.

umi szavalóversenyen olyan verseket választottak, melyből sugárzott „a haza szeretete és a szabadság iránti vágy” – az akkori főduktor szavai szerint.²⁰

1958 őszén a Hittudományi Főiskola és a Papnevelő Intézet élére új rektor kapott kinevezést Dr. Bacsóka Béla személyében, aki már 1951-től részt vett az oktatásban. Dr. Bacsóka Béla 1984-ig volt az intézmény rektora, de még 1986-ban bekövetkezett haláláig továbbra is tanította a papnövendékeket.²¹

A Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet történetének talán legsúlyosabb krízise 1959-ben következett be. Április 17-én pénteken a rendben megtartott első három óra után a püspök mandyászbán megjelent a nyíregyházi papok előtt a kápolnában, majd a kispapok előtt a nagy tanulóban, és felolvasta állásfoglalását a fenyegető helyzettel kapcsolatban. Nem engedte meg ugyanis, hogy Beresztóczy Miklós, az Országos Papi Békemozgalom elnöke, akit a Szentszék név szerint kiközösített,²² előadást tarthasson a kispapoknak. Ez annál inkább is súlyos döntés volt, mert ez év márciusában bocsátották el a Budapesti Központi Szeminárium csaknem teljes kispapságát és három előljárójukat a papi békemozgalommal szembeni ellenséges viselkedésük, illetve az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására kizárt kispaptársaik iránti szolidaritásuk miatt. Dudás Miklós püspök tudatában volt, hogy lelkiismereti döntésével a szeminárium, s talán az egyházmegye létét is veszélyezteti. Állásfoglalásának első két pontja az egyházmegyére és annak papságára vonatkozott: hűség Rómához, az örök üdvösség biztosítására. A harmadik pont vonatkozott a kispapokra: ha állami illetékesek olyat kérnének, ami egyenlő lenne Krisztus földi helytartójával, a pápával való szakítással, azaz csak ez lenne a fennmaradás ára, akkor eo ipso feloszlatja a szemináriumot.²³ Arra kérte a kispapokat, ebben az esetben inkább legyenek jó civilek.²⁴ Végül Beresztóczy Miklós nem jött el, s a szemináriumot sem oszlatta fel az AEH, de a püspök öccsétől Dudás Bertalantól megvonták működési engedélyt és tíz – a püspökhöz közel álló – paptól pedig a kongruát, az állami fizetést. A főpásztor pedig házi őrizetbe került, nem hagyhatta el Nyíregyháza területét.²⁵ Állami parancsra a szentelendő görög katolikus végzős kispapok nem kaphattak ajándékba primiciás képeket, mint a többi szemináriumban végzett társaik.²⁶

Az 1960-as évek legnagyobb jelentőségű egyházi eseménye a II. Vatikáni Zsinat volt (1962-65). Az első szakaszra csak három magyar püspök utazhatott ki, később az 1964-es állam és egyház közötti ún. részleges megállapodásnak köszönhetően több fő-

²⁰ Kisfalusi János főduktor bejegyzése. *Főduktori Napló* II. (1953-1959) 216-229.; SIVADÓ, J., „Jubileumok árnyékában...” in IVANCSÓ, I. (szerk.), „Egy szájjal és egy szívvel” *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza 2000, 94.

²¹ IVANCSÓ, I., „A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet” in TIMKÓ, I. (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 122. 133. Dr. Bacsóka Béla emlékezetes óráit máig is emlegetik tanítványai.

²² 1958. febr. 2. A Zsinati Kongregáció kiközösítette politikai szerepvállalásuk miatt Beresztóczy Miklós, Horváth Richárd és Máté János katolikus papokat.

BALOGH, M. – GERGELY, J., *Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992*, Budapest 1993, 322.

²³ *Főduktori Napló* II. (1953-1959) 379.

²⁴ LAKATOS, L., „Egy szerényen megünnepelt püspöki jubileum”, in IVANCSÓ, I. (szerk.), „Egy szájjal és egy szívvel” *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza 2000, 55.; SIVADÓ, J., „Jubileumok árnyékában” in *op. ult. cit.* 94.; JANKA, Gy., „Szemináriumi emlékek” in *op. ult. cit.* 99.; OROSZ, Á., „40 év után” in *op. ult. cit.* 50.

²⁵ MAKKAJ, L., *op. cit.* 48-49.

²⁶ *Főduktori Napló* II. (1953-1959) 382.

pásztor is.²⁷ Dudás Miklós püspök a befejező szakaszon vehetett részt, mely a magyar liturgia szempontjából történelmi jelentőségűvé vált. 1965. november 19-én a Zsinati atyák jelenlétében teljesen magyar nyelven celebrálta Aranyszájú Szent János liturgiáját.²⁸ Hazaérkezve a Főiskola és a Szeminárium kispapjai már a zsinat szellemisége által ihletett karácsonyi ajándéknak örülhettek: december 24-én szentelte fel a főpásztor a kápolna ikonosztázionját, melynek képeit Bélavári Alice festette.²⁹ E képállvány korszakos jelentőségűvé lett: elmélyítette a kispapokban az ikonok tiszteletét és szeretetét, fogékonnyá tette őket, hogy papként megbecsüljék templomaikban az ikonosztázionokat, vagy ahol ilyen nem volt, újakat létesítsenek.³⁰

A 60-as évek közepén egy újabb probléma jelentkezett, amely komoly változást hozott a korábbi kispapi élethez képest. Állami rendelkezésre az alkotmányra való hivatkozással megszüntették a papság elvi katonamentességét, sőt 1965-től fokozatosan bevezették a papnövendékek katonai szolgálatát. A szolgálati idő az akkori törvények szerint 2 év volt. A hajdúdorogi egyházmegye kispapjai közül először 1966 novemberében két papnövendéket hívtak be.³¹ Néhány év múlva általánossá vált az egészségileg alkalmas papnövendékek besorozása és behívása. Kezdetben Lenti és Nagyatád – később az utóbbi helyett Marcali – laktanyái lettek az ország összes teológusa számára kijelölve. 1982 elején a kispapokat is érintette a szolgálati idő 18, majd 1987-től 12 hónapra csökkentése. Közben 1985-ben a Szabad Európa Rádió által kiobbantott botrány következtében a Dunántúlról Ceglédre és Hódmezővásárhelyre helyezték át a teológusokat.³² A rendszerváltást követően a szolgálati idő egy hónapra, az alapkiképzésre redukálódott a teológusok esetében, majd pedig a kispapok mentesültek a fegyveres sorkatonai szolgálat alól.³³ Nem hallgathatjuk el, hogy a katonaság a büntetett előéletűekkel való összezárással, a politikai és elhárító tisztek állandó felügyeletével és nyomásgyakorlásával, a megtörés és az ideológiai átnevelés kísérlete is akart lenni, különösen az első évtizedekben. A görög katolikus papnövendékek közül is voltak, akik a katonaidő letöltése után már nem tértek vissza a szemináriumba. S e helyen is szeretnénk tisztelettel és együttérzéssel megemlíteni két görög katolikus kispap: Legeza György és ifjabb Járásai János nevét, akik olyan súlyos maradandó egészségkárosodást szenvedtek el a Magyar Néphadseregben, hogy soha nem térhettek vissza a kispapok sorába.³⁴

A II. Vatikáni Zsinat követelménnyé tette a papképzés reformját, a papnevelés zsinati szellemben történő megújítását, korszerűsítését. A Magyar Katolikus Püspöki Kar

²⁷ CASAROLI, A., *op. cit.* 130-145. A zsinattal kapcsolatos politikai adalékok: MÁTHÉ-TÓTH, A., „Zsinat és elhárítás” in *Igen XIII.* 3. (2001), 4-7.

²⁸ DUDÁS, M., „A magyar liturgikus nyelv kialakulása és a bizánci szertartású kereszténység hazánkban”, in *Vigília* 8. (1966), 513.

²⁹ *Főduktori Napló* III. (1959-1972), 1965. XII.24.

³⁰ NAGYMIHÁLYI, G., „Régi és új a görögkatolikus magyarság egyházművészetében”, in TIMKÓ, I., (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 78.

³¹ Baán Istvánt Nyíregyházáról és Soltész Mihályt Budapestről. *Főduktori Napló* III. (1959-1972) 1966. november 17, ill. Dr. Soltész Mihály közlése.

³² 1985 húsvétján Puskás Attila pécsi, és Binszki József kalocsai egyházmegyes kispapok azért ültek a marcali tűzrezred fogadjában, mert korábban egyenruhában misére mentek a helyi római katolikus templomba. Ezt a hírt mondta be a Szabad Európa Rádió. Puskás Attila közlése.

³³ KONCZ, L., „Papnevelés és papképzés”, in TURÁNYI, L. (szerk.), *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945-1985*, Budapest 1988, 130-131.

³⁴ Dr. Legeza József közlése.

több éves előkészítő és hazai, illetve nemzetközi szakbizottsági munkát követően 1971 végére készítette el a papnevelés, valamint a hittudományi főiskolák tanulmányi és vizsgaszabályzatát, mely 1972 őszétől került országos szinten kötelezően bevezetésre.³⁵ A Görög Katolikus Hittudományi Főiskola és a Papnevelő Intézet hasonlóan a többi katolikus szemináriumhoz szintén a megújulás előtt állt, de ekkor már Dudás Miklós püspök úr nagyon súlyos beteg volt.

Ebben a nehéz helyzetben 1971 decemberében a kispapok levelet juttattak el a főpásztorhoz, melyben a szeminárium reformját sürgették. 1972 januárjában a főpásztor a tanári karral konzultálva módosított háziszabályt hagyott jóvá.³⁶ 1972. július 15-én 33 évi kormányzás után elhunyt Dr. Dudás Miklós megyéspüspök. A káptalan 1972. júl. 17-én Dr. Timkó Imre kanonokot választotta meg kormányzó helyönké.³⁷

3. A Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet Dr. Timkó Imre megyéspüspök kormányzása idején (1975-1988)

VI. Pál pápa 1975. január 10-én Dr. Timkó Imre kanonokot hajdúdorogi megyéspüspökké, Dr. Keresztes Szilárd kanonokot pedig kunáviai c. püspökké és segédpüspökké nevezte ki. A püspökszentelésekre 1975. febr. 8-án került sor Nyíregyházán.

Az új megyéspüspök trónbeszédében legfontosabb célkitűzései között említette a teológiai oktatás és a szemináriumi nevelés megújítását. Fáradságos munkával teremtette meg a külső feltételeket: 1978 és 80 között teljesen felújította az Intézet épületét, melyet 1980. szept. 14-én áldott meg.³⁸ 1981-ben készült el a bizánci jellegű új szemináriumi kápolna, mely – a politikai helyzetre jellemzően – „liturgikus gyakorlótér”-ként kapott engedélyt az állami szervektől.

A kezdetektől nagy figyelmet fordított a II. Vatikáni Zsinat keleti katolikusokra vonatkozó dekrétumainak, és a papnevelésről szóló dekrétum végrehajtásának.³⁹ Ez nemcsak a gombos latin reverenda keleti szabására való cserélésében mutatkozott meg, vagy a böjti szín használatában temetéskor,⁴⁰ hanem a római szertartás mintájára szerkesztett ájtatosságok helyett a görög szertartású végzésekhöz való visszatérésben a kispapok képzésében (pl. rózsafüzér és szentségimádás helyett akathisztosz). A főiskolai oktatás színvonalát emelte a magyar teológiai főiskolák számára 1972-től elindított központi teológiai jegyzetek átvétele, felhasználása. E jegyzetek kiadója kezdettől fogva Dr. Keresztes Szilárd segédpüspök volt.⁴¹ Az alaposabb felkészülést segítette elő 1976 őszétől

³⁵ KONCZ, L., *op. cit.* 132-137.

³⁶ *Főduktori Napló* III. (1959-1972) 1972. január 19. szerda. Vö. MILÓ, M., „Visszaemlékezés” in IVANCSÓ, I. (szerk.), „Egy szájjal és egy szívvel” *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza, 153-154. „Egy két helyen a megfogalmazás talán nem volt a legegyszerűsebb. Hogy ez mennyire így volt, igazolja, hogy két hét eltelte után, amikor a kedélyek is megnyugodtak, egy bocsánatkérő levelet küldtünk a Püspök Atyának.”

³⁷ PIRIGYI, I., *A magyarországi görögkatolikusok története, I-II.* Nyíregyháza 1990, II. 180.

³⁸ PIRIGYI, I., *op. ult. cit.* 181. 185. vö. 1980. 3. számú körlevél. Az átalakítás után 6 egyszemélyes, 7 két-személyes, 2 ötszemélyes lakószobát, tanulószobát, 4 tantermet, tanári szobát, rektori, spirituális, prefektusi szobát, dísztermet és mellékhelyiségeket, vizes blokkokat kapott az épület.

³⁹ 1975. évi I. sz. körlevél: Dr. Timkó Imre trónbeszéde.

⁴⁰ 83/1983. sz. 1983. évi II. számú körlevél.

⁴¹ KONCZ, L., *op. cit.* 137.

az összefoglaló vizsgák (szigorlatok) letételének elrendelése a nagyobb teológiai tantárgycsoportokból.⁴² Az 1985-ös év őszétől szemináriumokat is hirdettek a teológiai tanárok az érdeklődők számára.

Új jelenség volt a katonaidő 18 hónapra csökkentésével 1982-től a februárban leszerelt papnövendékek számára féléves propedeutika (előképző) kurzus szervezése. Ez kezdetben Nyíregyházán történt, később Egerben az érseki szemináriumban a latin szertartású növendékekkel együtt, mígnem a 12 hónapos szolgálati idő bevezetése után okafogyottá vált.⁴³

1984-ben változás történt a Hittudományi Főiskola és a Papnevelő Intézet vezetésében. Egyévi pro-rektorság után Dr. Pregun István lett az intézmény rektora, aki ezt a tisztséget 1992-ig töltötte be.⁴⁴ 1988. március 30-án váratlanul elhunyt Dr. Timkó Imre megyéspüspök. II. János Pál pápa 1988. június 30-án utódjául Dr. Keresztes Szilárd segédpüspököt nevezte ki hajdúdorogi püspöknek és miskolci apostoli kormányzónak.

4. A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Dr. Keresztes Szilárd megyéspüspök vezetésével

1989-ben politikai fordulat következett be Magyarországon, mely az egyház életében is alapvető változást hozott. 1989. július 1-i hatállyal jogutód nélkül megszüntették az Állami Egyházügyi Hivatalt, s újra működési engedélyt kaptak a szerzetesrendek.⁴⁵ 1990. január 24-én az Országgyűlés megszavazta a lelkiismereti- és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló IV. törvényt.⁴⁶ Az egyház élete újra szabaddá vált. A szomszédos országokban is végbement a politikai fordulat, ami egyben azt is eredményezte, hogy előléphetek Kárpátalján és Romániában az illegalitásból a görög katolikus püspökök és papok, s Magyarországon testvéri fogadtatásra találtak. A Főiskola történetében először tíz határon túli kispapot fogadott falai közé.⁴⁷

1991-ben a pápalátogatás kapcsán – melyet Dr. Keresztes Szilárd püspök szervezett – megújult a püspökség és szeminárium épülete, melyben 1992-ben tetőtér-beépítéssel újabb korszerű szobák kialakítása történt meg.⁴⁸ Ugyanakkor a Főiskola átköltözött a Bethlen G. u. 17. alatti Önkormányzattól használatba kapott épületbe. Itt kezdetben öt tanterem, tanári és igazgatói szoba kialakítására került sor. Később a visszakapott egykori görög katolikus iskolába (Bethlen G. u. 7.) kapott még három tantermet a földszinten a Főiskola, majd 1998-ban az emeleti részbe költözött át.⁴⁹

⁴² IVANCSÓ, I., „A Göröghittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet” in TIMKÓ, I., (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 130.

⁴³ IVANCSÓ, I., *op. ult. cit.* 131.

⁴⁴ IVANCSÓ, I., *op. ult. cit.* 133.

⁴⁵ 1989. évi XIV. törvény, illetve az 1989. évi XVII. törvény

⁴⁶ *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek 1999-2000*, Budapest 1999, 151-170.

⁴⁷ OROSZ, A., „Honfitársak és /vagy külföldiek a Szemináriumban és a Hittudományi Főiskolán” in IVANCSÓ, I. (szerk.), „Egy szájjal és egy szívvel” *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Jubileumi Emlékkönyve (1950-2000)*, Nyíregyháza 2000, 179-186.

⁴⁸ GKPL 1259/1992. ill. 1411/1992.

⁴⁹ Itt jelenleg 4 tanterem, tanári szoba, számítógépes szoba, főigazgatói iroda, levelező tagozat igazgatói iroda, nyelvi lektorátus, és tanulmányi osztály kapott helyet a kiszolgáló helyiségekkel.

1991-ben indult meg a Főiskola Levelező Tagozata,⁵⁰ 1992-től pedig Hittanár Szak indítására került sor a Bessenyei György Tanárképző Főiskolával közös képzésben.⁵¹ 1994-től a nappali tagozaton világi hallgatók is beiratkozhattak, akik a tanulmányok sikeres végeztével teológus diplomát kaphattak.

1992/93-ban Dr. Fodor György kapott rektori megbízatást,⁵² aki a következő évben a Hittanári Szak igazgatói feladatkörét vállalta.⁵³ Az új rektor Dr. Orosz László lett (1993-95).⁵⁴ 1994 szeptemberétől a görög katolikus papnövendékek is bekapcsolódtak a teológiai tanulmányokat megelőző egyéves előkészítő kurzusba, amelynek a veszprémi szeminárium adott otthont.⁵⁵ 1997 őszétől az alföldi egyházmegyék számára a váci szeminárium e kurzus házigazdája.⁵⁶ 1995-ben az intézményi fejlődés újabb állomásaként szétvált a Papnevelő Intézet és a Hittudományi Főiskola. Oláh Miklós vette át a papi szeminárium rektori teendőit (1995-),⁵⁷ Dr. Fodor György főiskolai főigazgatói kinevezést, Dr. Soltész János – aki már 1993-tól a Levelező Tagozat igazgatója volt⁵⁸ – a Hittanári Szak igazgatására is megbízatást kapott.⁵⁹

Már 1994-ben tárgyalások kezdődtek a Római Pápai Keleti Intézettel a Hittudományi Főiskola affiliációjáról. Ennek kapcsán Pio Laghi bíboros, a Nevelési Kongregáció prefektusa látogatást tett Nyíregyházán, hogy megismerkedjen a Főiskola helyzetével.⁶⁰

1995. május 26-án kelt dekrétumával a Katolikus Nevelés Kongregációja a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskolát a Rómában működő Pápai Keleti Intézet Keleti Egyházi Tudományok Fakultásának affiliált intézetévé nyilvánította.⁶¹ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az előírt követelmények megfelelő teljesítése után a Hittudományi Főiskola hallgatói a Keleti Intézet által elismert és kiállított bakkalaureátusi fokozatot kapnak.

1995. szeptember 8-án a Hittudományi Főiskola ünnepélyes tanévnyitóján José Saraiva Martins érsek, a Katolikus Nevelés Kongregációjának titkára olvasta fel az affiliációs dekrétumot, Achille Silvestrini bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának üdvözlő levelét Mons. Claudio Gugerotti, a kongregáció képviselője olvasta fel, s természetesen jelen volt az affiliáló intézmény, a Pápai Keleti Intézet rektora P. Clarence Gallagher SJ, aki kezdettől fogva felkarolta és támogatta a Hittudományi Főiskola egyetemi fejlesztésének tervét.⁶²

Az affiliáció a teljes oktatási struktúra átalakításával járt, melyet a tanári karból megalakított bizottság dolgozott ki a legmodernebb külföldi tapasztalatok figyelembe

⁵⁰ GKPL 2146/1990. A Levelező Tagozat alapítása.

⁵¹ GKPL 1979/ 1991. A Hittanár Szak alapítása.

⁵² 1992. évi IV. számú körlevél 2270/1992.

⁵³ GKPL 1559/ 1992.

⁵⁴ GKPL 1556/ 1992.

⁵⁵ GKPL 1047/ 1994.; 1160/ 1994.; 1166/ 1994.

⁵⁶ 1997. évi V. számú körlevél 1433/1997.

⁵⁷ 1995. évi IV. számú körlevél 1246/ 1995.

⁵⁸ GKPL 1446/ 1993.

⁵⁹ 1995. évi IV. számú körlevél 1246/ 1995.

⁶⁰ 1994. évi V. sz. körlevél.

⁶¹ 1995. évi III. sz. körlevél. 774/ 1995.

⁶² 1995. évi IV. számú körlevél 1231/ 1995. Silvestrini bíboros köszöntő levele nyomtatásban in *Athanasiana* 2 (1996) 11-15. Martins érsek köszöntője in *op. ult. cit.* 16-18.

vételével, különös tekintettel a Gregoriana egyetem gyakorlatára.⁶³ A kötelező tantárgyak opcionális kurzusokkal, alapszemináriumokkal, szakszemináriumokkal és külön előadásokkal bővültek. Az affiliáció kapcsán megújult a Hittudományi Főiskola Statútuma, valamint a tanulmányi és vizsgaszabályzat is.⁶⁴

Mind az affiliáció, mind pedig az időközben történt állami akkreditáció⁶⁵ fontos és nélkülözhetetlen szempontja volt, hogy megfelelő tudományos fokozattal rendelkező tanárok tanítsanak, akik számára már követelmény, hogy az oktatás mellett tudományos kutatást végezzenek, s ennek eredményeit publikálják szakfolyóiratokban, ill. önálló monográfiákban, könyvekben. Szerénytelenség nélkül, a tények tükrében állíthatjuk, hogy a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola e szempontok alapján is a hazai teológiai oktatás élvonalába került. Ebben Dr. Keresztes Szilárd püspök úrnak elvéülhetetlen érdemei vannak, aki megyéspüspöki beiktatása óta szívügyének tartotta a legkiválóbb papnövendékek külföldi képzését. Míg 1985 előtt összesen öten tanulhattak külföldön, ma 16 azon a felszentelt papok száma, akik az ő támogatásával külföldi ösztöndíjat kaptak, valamint 2 diakónus; s jelenleg 5 kispap Rómában, 2 pedig Grazban folytat teológiai tanulmányokat.⁶⁶

Az utóbbi években Hittudományi Főiskolánk három konferenciát rendezett. 1994. nov. 2-5 között XIII. Leó pápa „Orientalium dignitas” kezdetű apostoli levelének centenáriuma alkalmából nemzetközi teológiai szimpoziumot Dr. Orosz László rektor szervezésében, 1996. november 4-5-én a máriapócsi kegykép első könnyezésének tricentenáriuma kapcsán történész konferenciát, 2000. október 2-3-án pedig „Örökség és küldetés” címmel jelen jubileumi konferenciát, Dr. Janka György teológiai tanár szervezésében. Mindhárom konferencia előadásait kötetben jelentettük meg.⁶⁷ A Rómához történt affiliációval egyidőben indult útjára Főiskolánk „Athanasiana” c. tudományos folyóirata Dr. Ivancsó István teológiai tanár, moderátor szerkesztésében.

1998-tól jelenik meg a Főiskola biblikus témájú folyóirata „Studia Biblica Athanasiana” címmel Xeravits Géza szerkesztésében. Ugyanezen évben a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetével közösen adta ki a Főiskola a „Folia Canonica” idegen nyelvű egyházi folyóiratát. Szerkesztője Szabó Péter. „Folia Athanasiana” címmel szintén idegennyelvű, de a keleti teológia köréből gyűjtött írásokkal jelent meg 1999-ben folyóirat Ivancsó István szerkesztésében. „Munkálatok” címmel Főiskolánk hallgatóinak legsikeresebb dolgozataiból indult útjára egy sorozat. „Athanasiana füzetek” címmel eddig öt tudományos dolgozat látott napvilágot. Eddig

⁶³ Vö. Janka Ferenc tanulmánya jelen kötetben.

⁶⁴ GKPL 1200/ 1994.; 1853/ 1994. IVANCSÓ, I., (szerk.) *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Évkönyve 2000/2001*. Nyíregyháza 2000, 11-25.

⁶⁵ A Magyar Akkreditációs Bizottság 1998. március 25-én értesítette a Főiskolát a pozitív döntésről. GKHF 134/ 1998. sz.

⁶⁶ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Név- és Címtára* Nyíregyháza 2001, 59-90. 108-115.

⁶⁷ OROSZ, L.(szerk.), *Orientalium Dignitas A XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozium anyaga*, Nyíregyháza 1995. *Máriapócs 1696 – Nyíregyháza 1996 Történelmi konferencia a máriapócsi Istenszülő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára* Nyíregyháza 1996.

70 kötet jelent meg a Hittudományi Főiskola gondozásában, jelezve intézményünk tudományos műhely jellegét is.⁶⁸

Az 1999/2000, ill. 2000/2001-es tanévekre megjelent a Szent Atanáz Görög Katolikus Főiskola évkönyve is, a főiskola életéről teljes áttekintést nyújtva. 2000. január 1-től a Görög Katolikus Hittudományi Főiskola hivatalosan is Szent Atanáz nevét viseli.

1999. őszétől Dr. Pregun István lett a Főiskola főigazgatója, és Püspök úr támogatásával az Intézmény két nagy feladat előtt áll: továbblépés az aggregáció és az egyetemi fejlesztés felé, és ami ezzel szorosan összefügg: egy új, korszerű felsőoktatási intézmény felépítése. A kezdeti lépés 2001. május 18-án megtörtént: Keresztes Szilárd megyéspüspök és Zenon Grocholewski bíboros a Katolikus Nevelés Kongregációjának prefektusa, Karl-Josef Rauber érsek, apostoli nuncius, Ivan Szemedi munkácsi megyéspüspök, Milan Chatur kassai exarcha, és Bosák Nándor debrecen-nyíregyházi megyéspüspök jelenlétében megszentelte az alapkövet.⁶⁹

Összegzés

A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola az elmúlt fél évszázadban Isten kegyelméből és a főpásztorok gondoskodása révén óriási fejlődésen ment keresztül. Az első tanévben 15 növendék, az ötvenedikben 203 növendék iratkozott be. Akkor 5, ma 28 tanár oktat. Az ötven év alatt 438 nappali tagozatos hallgatóból 210 felszentelt papot adott intézményünk a magyar görög katolikus egyháznak.⁷⁰

⁶⁸ IVANCSÓ, I. (szerk.), *A Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola kiadványainak katalógusa* Nyíregyháza 2000.

⁶⁹ „A magyar sajátjogú görög katolikus egyház saját hagyományának értékelése” in *Görög Katolikus Szemle* XII. 6. (2001) 1-3.

⁷⁰ vö. A Hittudományi Főiskolára beiratkozott hallgatók listája, ill. a főiskoláról kikerült görög katolikus papok névsora. Mindkettőt Ivancsó István állította össze.